

מבט על, גיליון 317, 26 בפברואר 2012

האם ייתכן שינוי בעמדת ממשל אובמה כלפי פעולה צבאית ישראלית נגד איראן?

זכי שלום

התבטאויות ראשי הממשל בסוגיית איראן

בראיון לרשת אנ.בי.סי ב-5 בפברואר 2012 נשאל הנשיא אובמה האם ישראל מתכוונת לתקוף את איראן. הנשיא השיב, כי אינו סבור שישראל הגיעה להחלטה באשר למה שהיא צריכה לעשות מול איראן. ישראל, הבהיר הנשיא, סבורה כמונו שאיראן צריכה להפסיק את תכנית הפיתוח הגרעיני שלה. ישראל, קבע הנשיא, מודאגת מאוד ובצדק (rightly very concerned) מתכניתה הגרעינית של איראן. ארצות הברית פועלת יד ביד (work in "lockstep") עם ישראל כדי למנוע את התגרענותה של איראן.

ימים ספורים קודם לכן צוטט מזכיר ההגנה של ארצות הברית כמי שמעריך כי קיימת סבירות גבוהה (strong likelihood) שישראל תתקוף באיראן בין אפריל ליוני השנה, לפני שאיראן תיכנס למה שישראל מגדירה "איזור חסינות" ('zone of immunity') במאמציה להשיג יכולת גרעינית. בהמשך דבריו הבהיר מזכיר ההגנה, כי ישראל חוששת שמא בזמן הקרוב (very soon) תצליח איראן לצבור במתקנים גרעיניים הנמצאים במעבה האדמה, כמות מספקת של אורניום מועשר ליצור פצצה. אם תגיע לשלב זה, רק ארצות הברית תוכל למנוע את המשך התגרענותה.

מהו המסר לישראל החבוי בהתבטאויות ראשי הממשל?

חשיבותן של ההתבטאויות שהוזכרו לעיל נעוצה לא רק במה שנאמר אלא גם, ואולי בעיקר – במה שלא נאמר. בולט בהתבטאויות שני האישים העדר ניסיון של ממש להניא את ישראל מביצוע פעולה עצמאית. ניתן להניח בסבירות גבוהה, ששני אישים מנוסים כמותם יכולים היו להעריך שההתייחסות מעין זו, גם אם לא זו הייתה כוונתה, עשויה להתפרש בישראל כ"התרת חבל" כלשהי לישראל, אם תחליט לפעול נגד איראן.

זוהי מתכונת התייחסות שונה במידה רבה בהתנסחותה וב"מוסיקה" הנלווית אליה, מזו שאפיינה את ההתבטאויות ראשי הממשל בחודשים האחרונים. כך למשל נאומו של מזכיר ההגנה פאנטה בכנס סבן, בראשית דצמבר 2011, כלל ביטויים מפורשים של התנגדות אמריקנית לפעולה ישראלית באיראן. מזכיר ההגנה טרח לפרט את הסיכונים הכרוכים בפעולה צבאית נגד איראן מנקודת ראותה של ארצות הברית. ישראל, הדגיש מזכיר ההגנה באותו פורום, חייבת לתאם את פעילותה עם ארצות הברית. מגמות דומות המסתייגות באורח ברור מפעולה ישראלית נגד איראן בלטו גם במהלך ביקורו של הרמטכ"ל האמריקני, מרטין דמפסי, בישראל במחצית ינואר 2012.

עם זאת חשוב להדגיש כי גם בהתבטאויות אלה לא נשמעה ולו נימה מרומזת של איום כלפי ישראל אם תחליט – למרות בקשותיה של ארצות הברית – לתקוף את איראן. ההיסטוריה של יחסי ישראל עם הממשל האמריקני רצופה מקרים רבים שבהם ידע הממשל היטב לאיים על ישראל בצעדי עונשין אם לא תיענה לתביעותיו. אפילו בדיאלוג של ממשל אובמה עם ישראל סביב התהליך המדיני והקפאת ההתנחלויות נשמעו רמזים, סמויים וגלויים, על אפשרות של צעדי עונשין נגד ישראל אם לא תיענה לתביעותיה של ארצות הברית. עתה, מול סוגיה הרת גורל למדינת ישראל, למזרח התיכון ולארצות הברית, לא מוצא הממשל לנכון להבהיר לישראל, כי אי היענות לפניות הממשל בסוגיית איראן תהיה כרוכה ב"תג מחיר" כלשהו.

האם התבטאויות אלה מצביעות על קצה הקרחון של שינוי אפשרי בעמדת הממשל בסוגיית פעולה אפשרית באיראן? קשה לתת על כך תשובה חד משמעית. מול ההתבטאויות האמורות, נשמעה נימה מסויגת יותר כלפי אפשרות של פעולה ישראלית נגד איראן מפי ראש המטות המשולבים של צבא ארצות הברית, הגנרל מרטין דמפסי, ב-18 בפברואר 2012. בדבריו הבליט את ההשלכות על יציבות האזור שיהיו לפעולה כזו. יחד עם זאת בסופו של דבר גם הוא הסתפק בקביעה שזה לא יהיה מהלך שקול (prudent) לתקוף את איראן בשעה זו (at this point).

אם אכן מסתמנת ראשיתו של שינוי כלשהו בעמדת ממשל אובמה בכל הנוגע לפעולה אפשרית של ישראל באיראן, הוא נובע, קרוב לוודאי, מן ההערכה באשר ליעילותה של דרך הפעולה המדינית-כלכלית-חשאית נגד איראן. ייתכן מאוד, כי בסוגיה זו פועל הממשל בשני מישורים מקבילים: במסרים המועברים לישראל היא נקראת לתת סיכוי לדרך הפעולה המדינית-כלכלית נגד איראן, מתוך תקווה שדרך פעולה זו באמת תביא את איראן להפסיק את מאמציה במישור הגרעיני. במקביל, ייתכן כי הולך ומתחוויר לממשל הנשיא אובמה, כי "סל צעדי העונשין" המופעל כיום נגד איראן אין בו כדי להניא אותה מהפסקה, ואפילו האטה במהלכה להשגת יכולת גרעינית. מעבר לכך, ממשל הנשיא אובמה אינו יכול להעלים עין מן העובדה שגם בימים אלה ממש המשטר האיראני מעצים את התבטאויותיו ומעשיו המתגרים כדי להפגין ביטחון עצמי מול האיומים עליו.

בממשל האמריקני רווחים חששות כבדים מפני תוצאותיה של פעולה צבאית אמריקנית נגד איראן. חששות אלה הוצגו לא אחת על ידי נציגי הממשל. הנשיא אובמה עצמו טרח להבהיר בראיון שהוזכר לעיל, כי פעולה צבאית במפרץ הינה מזיקה (disruptive). היא עלולה להביא לעליה דרמטית במחירי הנפט, לצעדי תגמול נגד כוחות ארצות הברית באפגניסטן, לפגיעה בבנות בריתה של ארצות הברית באזור ועוד. כל זאת בשעה שהמזרח התיכון נמצא בטלטלה המשנה את פני האזור במימדים היסטוריים חסרי תקדים. פעולה צבאית, חוששים קרוב לוודאי בממשל, תגדיל את העוינות כלפי ארצות הברית במדינות האסלאם ותחסל את שאיפותיו של הנשיא אובמה להוביל לפיוס בין ארצות הברית ומדינות ערב.

פחדיו של הממשל מפני תגובות איראן לפעולה צבאית אמריקנית קיבלו ביטוי מודגש במאמציו החריגים להסיר מעליו כל חשד להתנקשות בחייו של מדען הגרעין האיראני, פרופ' מוסטפה אחמדי רושאן. דובר הבית הלבן, מזכירת המדינה ומזכיר ההגנה נרתמו למאמץ להסיר כל חשד מעל הממשל בהקשר לאירוע זה. למותר לציין, כי ראשי הממשל יכלו להעריך שהכחשות כה החלטיות, בדרגים כה בכירים, יביאו את איראן למסקנה הברורה שישראל היא זו שעומדת מאחורי ההתנקשות.

סיכום

בנסיבות הקיימות, הממשל האמריקני דבק עדיין בהערכה, כי קיים סיכוי סביר שמדיניות הסנקציות הכלכליות, הבידוד המדיני והפעילות החשאית, יובילו את איראן בסופו של דבר, להגמיש את עמדותיה בסוגיית הפיתוח הגרעיני ולהסכים לפחות לחלק מן התביעות המערביות כלפיה בהקשר זה. יחד עם זאת, ניתן להניח כי הממשל מביא בחשבון גם אפשרות שהפעילות נגד איראן ברמתה הנוכחית לא תסיט אותה מדרכה, חרף הקשיים הכרוכים בכך. בנסיבות אלה יעמוד הממשל בפני דילמה: האם להשלים עם איראן גרעינית או ליזום פעולה צבאית נגדה. הממשל מודע היטב לסכנות הכרוכות בהתגרענותה של איראן. מאידך, מודע הממשל היטב גם לסיכונים הכרוכים בפעולה צבאית אמריקנית נגד איראן.

על הפרק עומדת גם אפשרות של פעולה צבאית ישראלית. בנסיבות הקיימות, עמדותיו המוצהרות של הממשל שוללות אופציה זו. התבטאויות ראשי הממשל מעידות בעליל על חוסר רצון של הממשל להצטייר כמי שנותן לישראל "אור ירוק", ולו מרומז, לפעול באיראן. עם זאת, גם כיום התנהלותו של הממשל בהקשר זה, ובעיקר העדר מימד של איום על ישראל אם לא תיענה להפצרותיו להימנע מפעולה צבאית באיראן, לא יכולים שלא להקרין העדרה של עמדה החלטית בהקשר זה. בעתיד הנראה לעין, וככל שהממשל יתקרב יותר ל"רגע האמת" מול איראן, ייתכן מאוד, אם כי אין וודאות בכך, כי הממשל ישקול אפשרות של שינוי ביחסו השלילי הנוכחי לפעולה צבאית ישראלית נגד איראן.